

Inclusie begint met ademen

Samenwerkingsverband
Twente Oost

Sarah Torenstra-Brinkers
1 december 2025

Grote Panda & Kleine Draak

James Norbury

FONTAINE UITGEVERS

Eerst even dit... Praktisch

In het kader van het inclusief onderwijs gaan we:

- Samenwerken
- Ontmoeten
- Uitwisselen
- Sparren

Iets om misschien rekening mee te houden:

Ik doe een beroep op jullie flexibiliteit en we gaan rouleren 😊

Wat gaan we doen vandaag?

- Kaders inclusief onderwijs
- Omdenken en aan de slag met inclusieve pedagogiek
- 10 habits voor de inclusieve onderwijsprofessional

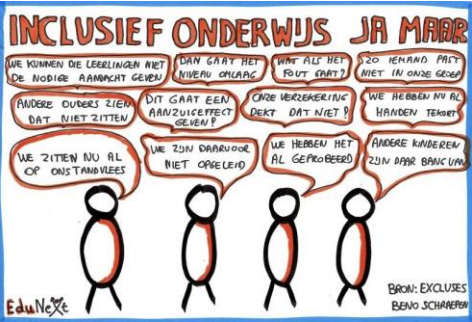
Wat betekent dit voor onze rol in de scholen?

Wat betekent inclusief onderwijs voor jou?
 Wat maakt dat je hier zit?

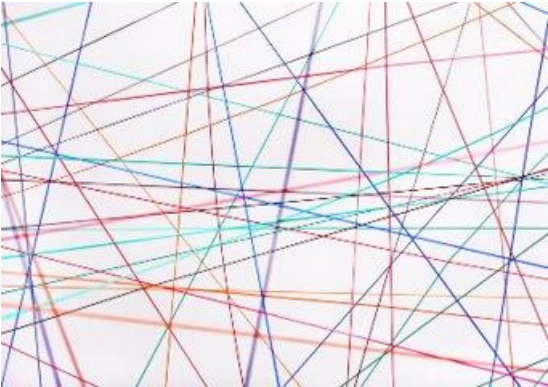

Inclusief onderwijs een aantal kaders

Groeien doe je samen

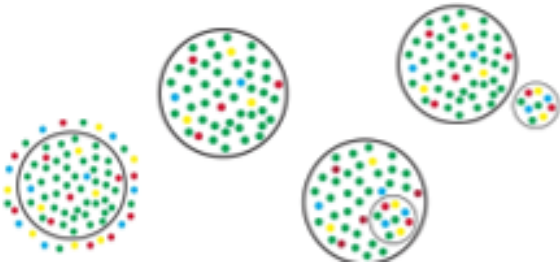

exluses

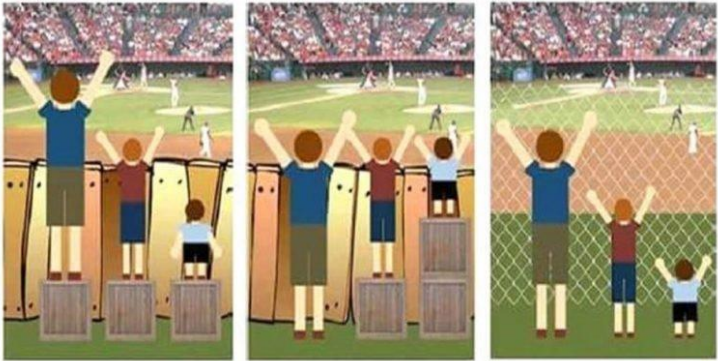

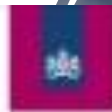
Kruispuntdenken

derde ruimte

Medisch vs Sociaal model

Werkconferentie inclusief onderwijs

28 oktober 2025 | 10:00 - 16:00 uur
Hoftoren Den Haag

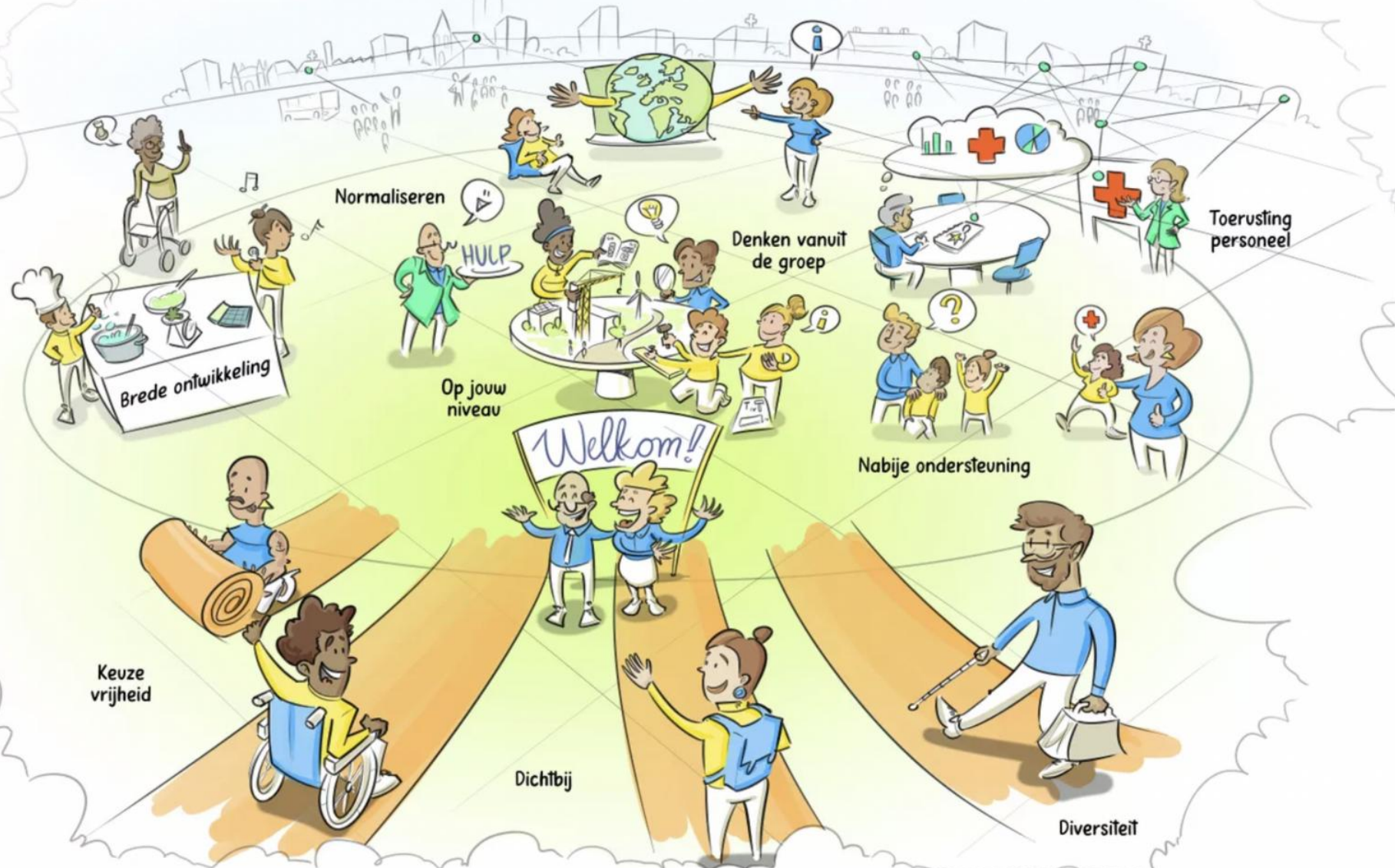

Werkconferentie Inclusief Onderwijs | 28-10-2025

gepresenteerd in maart 2023

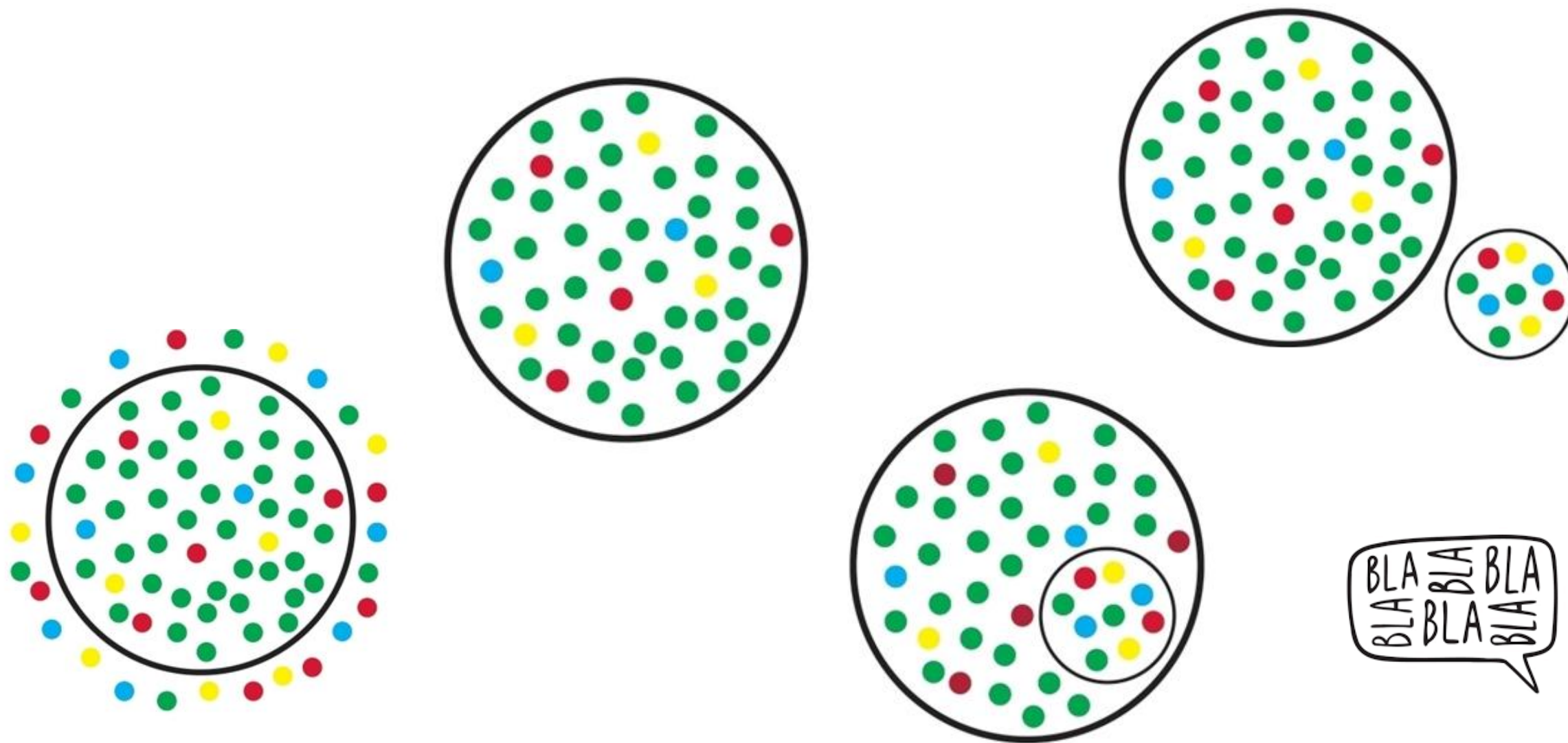
DROOMBEELD INCLUSIEF ONDERWIJS - AMBITIE 2035

Dit droombeeld is tot stand gekomen in het eerste half jaar van 2022 door middel van gesprekken met afvaardiging het onderwijsveld, de opvang, de zorg en gemeenten. De gesprekken waren georganiseerd door het ministerie van OCW. De vraag: "Hoe ziet inclusiever onderwijs er in 2035 uit?" stond tijdens deze gesprekken centraal. Het droombeeld is een verdere uitwerking van de definitie van inclusiever onderwijs. In het droombeeld is diversiteit

is diversiteit normaal in de scholen, kan op eigen niveau geleerd worden en staan leraren zij en zij met andere professionals om inclusiever onderwijs mogelijk te maken. Het is niet in beton gegoten, maar wel richtinggevend. Naast het droombeeld is er ook de "Werkagenda inclusief onderwijs" ontwikkeld. Hierin staan concrete stappen die het onderwijs dichtbij het droombeeld brengen.

inclusie – uitsluiting – segregatie - integratie

Inclusief onderwijs vs passend onderwijs

medisch model ↔ sociaal model

- Diagnose
- Probleem zit **in** de persoon, oplossen!
- Focus op wat **niet** kan
- DSM classificatie
- Doel: verminderen van symptomen (maskeren)
- Patiënt of cliënt

- Breintype
- Aanpassingen rondom een persoon
- Maatschappelijke barrières
- Natuurlijke menselijke variatie
- Eisen aanpassen aan mogelijkheden.
- Persoon is een mens

Reïficatie

Van 'mensen fixen' naar 'de samenleving en onze systemen fixen'

Kruispuntdenken (intersectionality)

Kimberlé Crenshaw

Ableism

(discriminatie op basis van mogelijkheden)

Een structurele drempel in onze samenleving
 binair denken
 twee sporen
 we komen elkaar niet tegen

- Leerlingen die onderwijs in speciale settings ontvangen, krijgen vaak te maken met segregatie in hun verdere leven.
- Beperkte mogelijkheden op de arbeidsmarkt, minder sociale netwerken en een gevoel van uitsluiting in de bredere samenleving.
- Deze segregatie maakt ook dat een groot deel van de kinderen opgroeit zonder de menselijke diversiteit te leren kennen en zonder ermee te leven.

(Schraepen, 2021)

Inclusie als antwoord op exclusie

Exclusie = letterlijk uitsluiting

Als we streven naar een inclusieve samenleving, moeten we ook de vele vormen van exclusie herkennen.

Door actief te werken aan inclusie creëren we niet alleen gelijke kansen voor iedereen, maar versterken we ook de cohesie en het gevoel van verbondenheid binnen onze gemeenschappen.

(Van Gemert et al., 2025)

Cirkel van veerkracht

De Cirkel van Veerkracht (Circle of courage, Brendtro, 2006) leert ons dat elk mens vier universele behoeftes heeft:

1. **Een gevoel van belonging** = Ik hoor erbij / Ik word gemist
2. **Vertrouwen in eigen Mastery** = Ik kan iets goed / Zelfkennis en vertrouwen
3. **Kansen tot Independence** = Ik ben in controle / heb macht
4. **Uitnodiging tot Generosity** = Ik heb jou iets te bieden / geven

Het pad naar een inclusieve samenleving lijkt bezaaid met obstakels. Veel van die obstakels hebben we zelf in het leven geroepen of houden we om onduidelijke redenen zelf in stand. Jullie gaan met elkaar een eerste verkenning doen om meer inzicht te krijgen in de 'excludes' die er bestaan. De excuses om iemand uit te sluiten.

Welke excludes komen jullie tegen in de dagelijkse praktijk? En welke excludes heb jij als begeleider?

INCLUSIEF ONDERWIJS JA MAAR

WE KUNNEN DIE LEERLINGEN NIET
DE NODIGE AANDACHT GEVEN

DAN GAAT HET
NIVEAU ONLAAG

WAT ALS HET
FOUT GAAT?

ZO IEMAND PAST
NIET IN ONZE GROEP

ANDERE OUDERS ZIEN
DAT NIET ZITTEN

DIT GAAT EEN
AANZUIGEFFECT
GEVEN?

ONZE VERZEKERING
DEKT DAT NIET?

WE HEBBEN NU AL
HANDEN TEKORT

WE ZITTEN NU AL
OP ONSTANDVLEES

WE ZIJN DAARVOOR
NIET OPGELEID

WE HEBBEN HET
AL GEPROBEERD

ANDERE KINDEREN
ZIJN DAAR BANG VAN

De derde ruimte

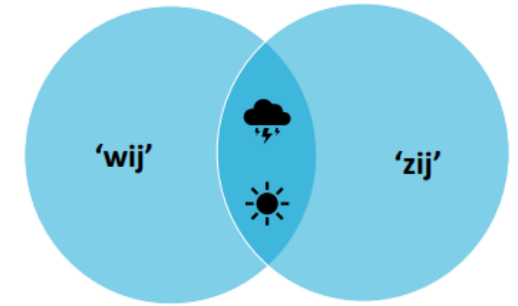
Van: Iedereen is welkom, maar.....

Naar: Jij bent welkom inclusief.....

En we ontwikkelen ons samen!

Er ontstaat een *derde ruimte*, een plek die “niet van jou of van mij is, maar van ons allemaal”.

Wat vraagt dit van jou als begeleider?

Inclusie is het creëren van **een derde ruimte** - een ruimte die ontstaat door dialoog, onderhandeling en wederzijdse transformatie. Het gaat niet om assimilatie, maar om het samen creëren van een gedeelde ruimte waar verschillende perspectieven, ervaringen en behoeften samenkomen om iets nieuws vorm te geven. (Sergeant, 2021)

Inclusieve school & Giangreco

lingen zijn welkom.

ef goed onderwijs.

ondersteuning die nodig is.

elt zich thuis.

ijs in een natuurlijke leeromgeving.

inderen met een beperking is gelijklopend
one verhoudingen binnen maatschappij.

n zitten samen in de klas met
genoten.

epteert dat elk kind leert op eigen manier
gen tempo. Gedifferentieerde aanpak is
elijk.

er kind wordt gezocht naar een evenwicht
schools leren, sociaal-emotionele
eling en participatie.

proces waar elke dag aan gewerkt moet

© 1999 Michael Giangreco – Illustrations Kevin Ruelle

HET MEEST TOEPASSELIJKE LABEL IS MEESTAL DE NAAM DIE OUDERS HET KIND HEBBEN GEGEVEN.

Praten met in plaats van over

Enkele voorbeelden die uitnodigen tot omdenken:

- Van zwakke lezer naar ...
- Van risicoleerling naar...
- Van leerachterstand naar...
- Van gedragsstoornis naar...
- Van probleemgeval naar

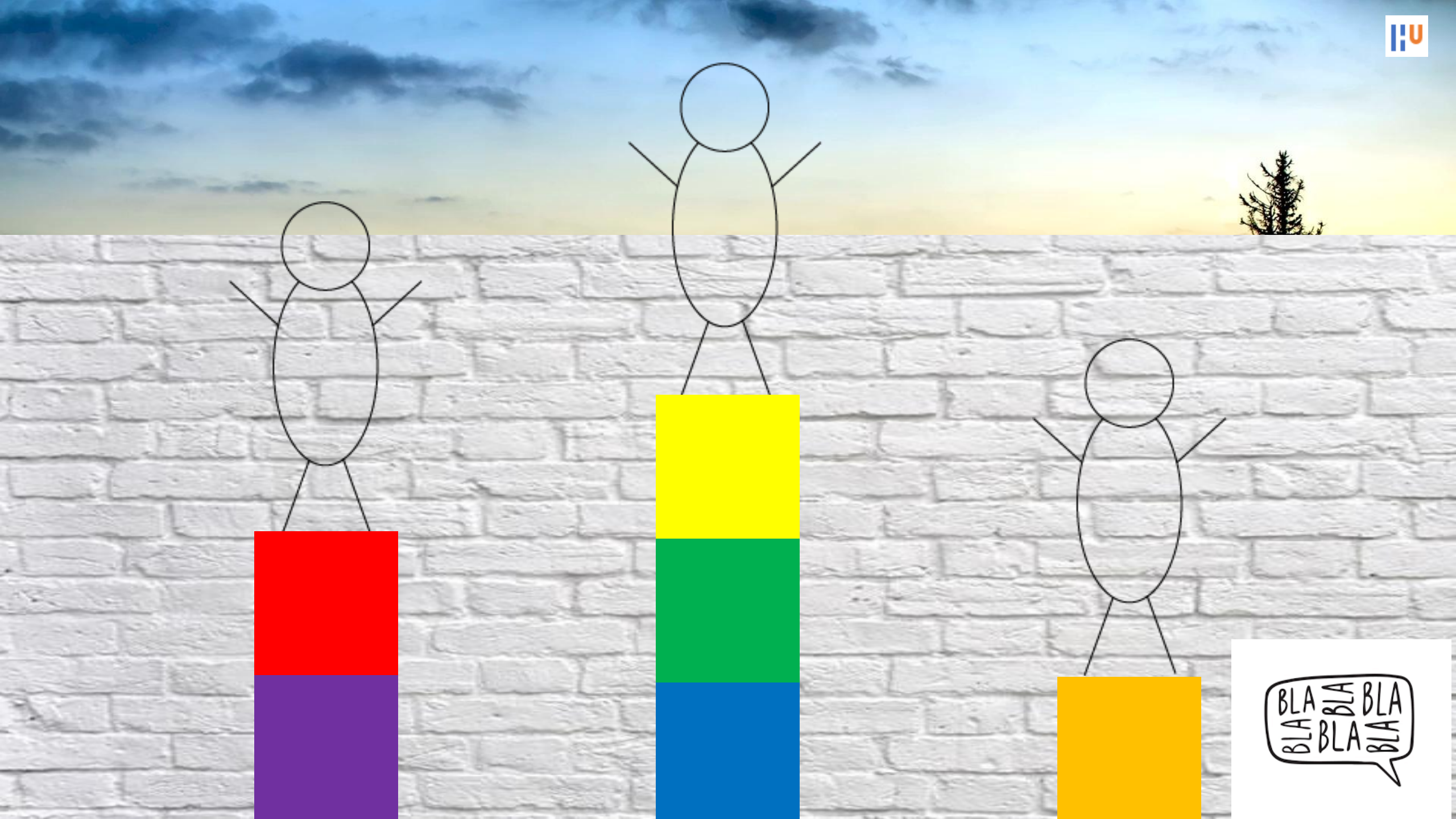
Stelling:

We hanteren inclusief taalgebruik in al onze vormen van communicatie, ook in de personeelskamer

Omdenken: van leerling naar context
“Waarom lukt het nog niet?”

BLA BLA BLA
BLA BLA BLA

Inclusieve pedagogiek

Inclusieve pedagogiek begint met een engagement om "uit te breiden wat je beschikbaar stelt voor sommige leerlingen naar alle leerlingen" (Black-Hawkins en Florian 2012, p. 575). Dit verschilt van andere pedagogische benaderingen van diversiteit, waarbij bepaalde onderwijs- en leerstrategieën voorzien worden voor de meeste leerlingen, naast iets "extra's" of "specifieks" voor diegenen die moeilijkheden ondervinden".

- Wat je aanbiedt als aanpassing voor een individuele leerling beschikbaar maken voor alle leerlingen.
- Van casus naar context!

Onderzoek inclusieve pedagogiek

Onderzoek toont aan dat inclusieve pedagogiek resulteert in betere onderwijsprestaties van alle leerlingen (Szumski et al., 2017), in het bijzonder voor de meerderheid van de leerlingen zonder speciale onderwijsbehoeften.

De meeste studies wijzen er ook op dat inclusief onderwijs positieve effecten heeft op de cognitieve ontwikkeling van leerlingen zonder extra ondersteuningsbehoeften. Dit komt onder meer doordat deze leerlingen profiteren van de ondersteuning die leerlingen met extra ondersteuningsbehoeften krijgen.

"Voorbereid zijn op diversiteit, diversiteit is de norm"

[Understanding inclusive education through bowling](#)

Bron:

Szumski, G., Smogorzewska, J., & Karwowski, M. (2017). Academic achievement of students without special educational needs in inclusive classrooms: A meta-analysis. *Educational Research Review*, 21, 33–54 <https://doi.org/10.1016/j.edurev.2017.02.004>

© 2002 MICHAEL F. GIANGRECO, ILLUSTRATION BY KEVIN RUELE
PEYTRAL PUBLICATIONS, INC. 952-949-8707 WWW.PEYTRAL.COM

Denk na over een situatie in jouw onderwijspraktijk waarbij er een individuele aanpassing is gedaan.

Hoe zou je deze aanpassing beschikbaar kunnen maken voor alle leerlingen?

CLEARING A PATH
FOR PEOPLE WITH SPECIAL NEEDS
CLEARS THE PATH FOR EVERYONE!

Om over na te denken

Wat kunnen we niet verplaatsen van gespecialiseerde scholen naar reguliere scholen?

De inclusieve leerkracht en onze rol....
 facilitator – verbinder – coach -

Recent onderzoek uit de Kop van NH

Leraren zoeken elkaar vooral op als er een probleem is met een leerling en wisselen minder preventief uit.

Leraren tonen zich vaak afhankelijk van experts en specialisten. Ze blijken in de praktijk de vraag te stellen aan de expert: “Mag ik?”

Gelijkwaardige samenwerking in de klas tussen diverse onderwijsprofessionals begint met een dialoog, met erkennen van elkaars kennis en ervaring en de vraag aan elkaar:

‘Wat versta jij onder inclusie?’

Louwagie, 2024

Van curatief naar preventief

Wissel eens uit:
Welke mogelijkheden zie
jij om preventief met
inclusie aan de slag te
gaan?

Hoe verdeel je jouw tijd
tussen de individuele
leerling en de contact
van de school/het team?

Wat is voor jou nodig?

Inclusief onderwijs vormgeven:
Eerst overtuigd zijn of zelfvertrouwen hebben?

En hoe is dat voor jou?

Vertrouwen in eigen handelen..... (self efficacy)

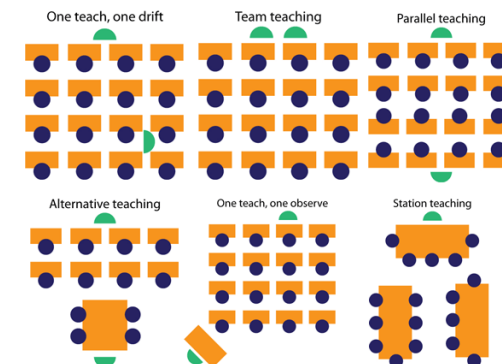
Dat betekent dus: aan de slag met kennis, vaardigheden en overtuigingen

Hoe? Bijvoorbeeld:

1. Door het samen met de leerkrachten ontwikkelen en bewaken van een professionele samenwerkingscultuur.
2. Door het ondersteunen en stimuleren van de professionele ontwikkeling van leerkrachten.
3. Door het ondersteunen van leerkrachten bij het zo effectief mogelijk oplossen van door hen ondervonden problemen.

Bijvoorbeeld door:

- Zinvolle trainingen aanbieden die aansluiten bij de praktijk.
- Kansen creëren voor vroege successen, zoals co-teaching.
- Reflectie stimuleren in gesprekken met collega's over die successen.
- Een schoolcultuur ontwikkelen waarin positieve ervaringen en kleine successen regelmatig gedeeld worden.

Lopend onderzoek
Jana Vyrastekova

Essentieel: training,
ondersteuning en middelen
om **gezamenlijk** de uitdaging
aan te gaan!

Recent onderzoeken Kop van NH

Inclusief onderwijs brengt uitdagingen voor leerkrachten.

Werken vanuit gedeelde waarden en overtuigingen helpt.

Ondersteuning en gezamenlijke verantwoordelijkheid ervaren kan werkdruk juist verlichten.

Samen sparren

Samen bekwaam

Dialogkaart 8-c

Lees eerst de bijhorende themakaart

Ambitie

Wij werken interprofessioneel samen met collega's binnen en buiten de school. Wij kennen de uitgangspunten en voordelen van co-teaching en passen dit toe als een vorm van samenwerking.

Stelling

Wij werken interprofessioneel samen omdat wij alle leerlingen hun talenten willen laten ontwikkelen: "It takes a village to raise a child & it is our children who raise the village."

Vragen

- Met wie werken we samen?
- Wanneer hebben we ondersteuning van buitenaf nodig? Hoe halen we die in huis?
- Hoe organiseren wij co-teaching (zowel in het lesgeven als bij de voorbereiding)?
- Met wie zouden we nog meer samen willen werken?
- Op welk niveau vindt deze samenwerking plaats?
- Hoe profiteert de leerling van deze samenwerking?

Als het goed is gaat het schuren

Vormen van kennis gaan
elkaar tegenspreken. **Van
individuele expertise naar
collectieve expertise.**

Educatieve frictie: het is in
die zone van dilemma's,
complexiteit en twijfel dat
leren ontstaat (Lozana
Parra)

"Experten (orthopedagogen, psychologen, begeleiders...) mogen zeker binnen bij ons. Maar alleen als ze bereid zijn om niet louter te praten over casussen. Het gaat altijd om: Wat kunnen we leren van een casus voor de klas, de school, voor hoe we onze schoolomgeving inrichten?"

Teun Dekker (De Kroevendonk)

Pauze

Inclusief onderwijs vraag om inclusieve
onderwijsprofessionals

De inclusieve onderwijsprofessional:

1. Voelt zich verantwoordelijk voor alle kinderen.

Dialogkaart 5-b

Lees eerst de bijhorende themakaart

Ambitie

Wij hebben en voelen een gemeenschappelijke verantwoordelijkheid voor alle leerlingen in de school, niet alleen voor de leerlingen in de eigen klas. We creëren met elkaar een zorgzame en ondersteunende cultuur: voor alle leerlingen, ouders en voor alle onderwijs-professionals. In ons schoolteam is er ruimte voor kwetsbaarheid en voor wederzijdse zorg.

Stelling

Kwetsbaarheid is van mij en van jou. 'Zorg-Saamheid' is dan ook onlosmakelijk verbonden met onderwijs.

Vragen

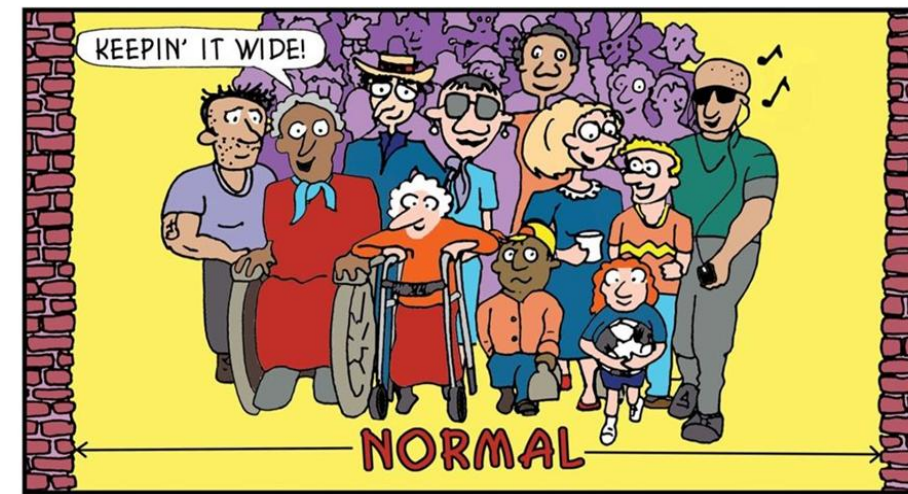
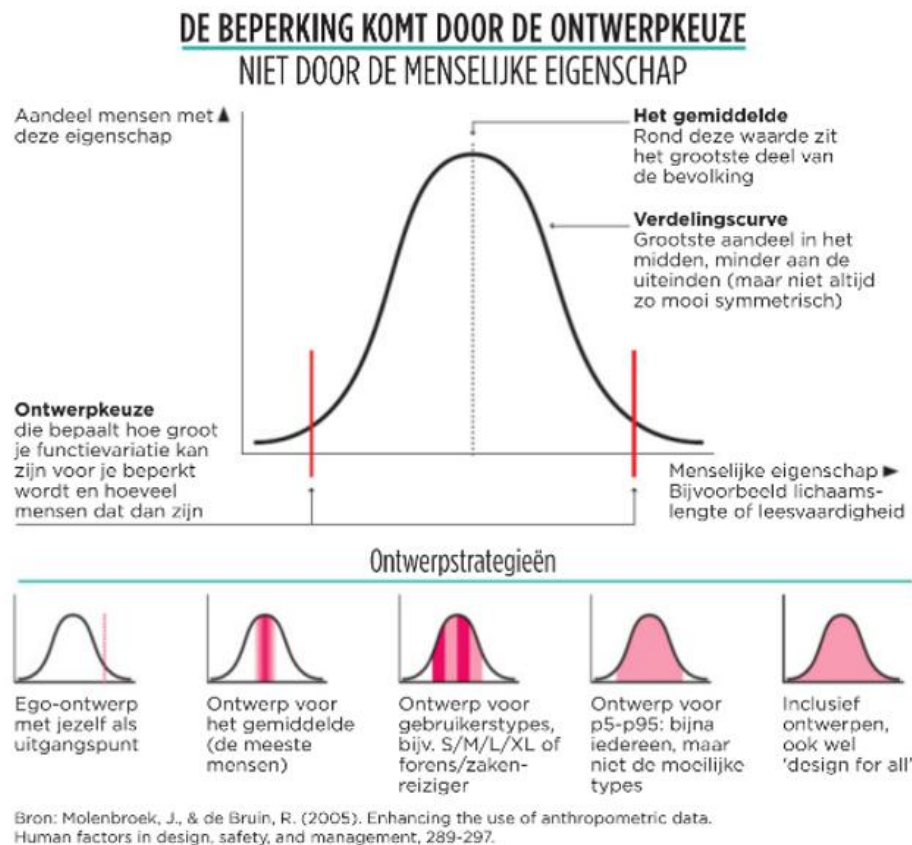
- Hoe is zichtbaar dat wij samenwerken als een professioneel team?
- Hoe ervaart de leerkracht/onderwijsprofessional dat hij/zij niet alleen onderdeel is van een klas, maar van de hele school?
- Hoe ervaren de leerlingen dat zij niet alleen onderdeel zijn van een klas, maar van de hele school?

2. Beschouwt leervragen en moeilijk te begrijpen gedrag van leerlingen, ouders en collega's als een kans en een uitdaging om zelf te leren.

3. Vermijdt het om te denken in termen van gemiddelden.

© 2013 MICHAEL F. GIANGRECO, ILLUSTRATION BY KEVIN RUELLE

NIX NARROWING NORMAL

4. Gelooft in / heeft vertrouwen in de leerlingen.

“Als je niet voor iemands talenten en kwaliteiten gaat, dan moet je van zijn beperkingen afblijven”

(Emiel van Doorn)

Geloven in
ontwikkeling,
altijd!

5. Richt zich op het onderwijzen van kinderen in plaats van op de toetsing.

De focus ligt op **leren en groei**, niet op cijfers.
Toetsen zijn hulpmiddelen, geen doel op zich.

6. Plant en is voorbereid op verrassingen

Door barrières in het leerproces **vooraf** weg te werken, kunnen scholen meer optimale leerkansen creëren voor alle leerlingen.

Diversiteit is de norm. Leerwinst voor iedereen!

Totaalaanpak: van accommodatie (inrichting en uitrusting van lokalen) via leermaterialen anders ontwikkelen tot activiteiten anders plannen en organiseren opdrachten anders vorm geven ...

Springt flexibel om met doelstellingen, methoden, materialen en evaluatievormen, maar blijft de lat hoog leggen voor iedereen.

Ontwerpt vooraf ('pre-design'): minder complex en stigmatiserend dan individuele oplossingen achteraf.

Universeel
ontwerpen
(universal design for
learning (UDL))

Universeel ontwerpen

(universal design for learning (UDL))

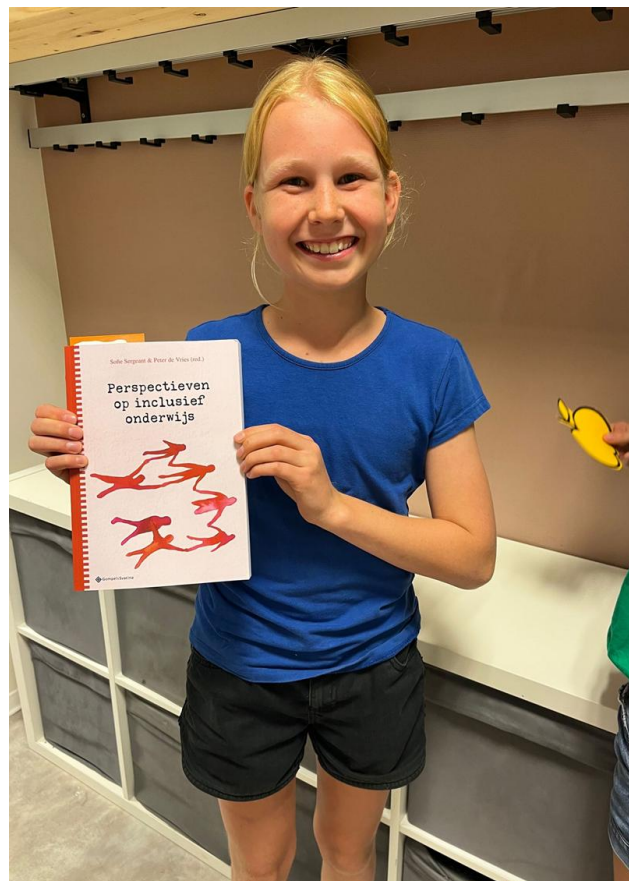
Universeel ontwerp is oorspronkelijk een term uit de architectuur. Het betekent dat gebouwen zo worden ontworpen dat ze toegankelijk zijn voor iedereen. Door van meet af aan rekening te houden met de noden van alle mogelijke gebruikers, zijn er achteraf minder specifieke aanpassingen nodig.

7. Ziet gedrag als een weerspiegeling van persoonlijke ontwikkeling en heeft vertrouwen dat er altijd ruimte is voor groei.

8. Wil zelf altijd blijven leren en zichzelf ontwikkelen (niet alleen door het volgen van cursussen, maar ziet in dat lesgeven op zich een leerzame activiteit is voor de leerkracht zelf).

Lieve juf Geeske,

Ik vind het niet eerlijk dat de plusklassers of de compacten en verrijkers altijd maar mogen knutselen en spelen. Daarom wil ik contacten en verrijken gaan opstarten. Dat is voor de wat minder slimme kinderen. Dan gaan we een ballen bak maken en dan gaan we uitrekenen hoeveel ballen er in de ballenbak kunnen. En we kunnen ook cavia's nemen en dan kijken hoeveel cavia's er in 1 hok kan en nog meer van die leerrame dingen. Wij betalen. De handtekeningen staan achter op het briefje.

Liefs Jan

PS:
er past niet zoveel handtekening achter op het briefje dus is er nog een veldje bij geniet!

9. Ziet zichzelf als 'leerling' van de eigen leerlingen.

Dialogkaart 1-a

Lees eerst de bijhorende themakaart

Ambitie

Wij creëren schoolbreed en teamgericht leren van en met elkaar. Iedereen binnen ons schoolteam neemt leiderschap en verantwoordelijkheid op zich. Met elkaar en met onze partners organiseren we professionalisering en noodzakelijke organisatorische veranderingen. Ook kinderen/jongeren en ouders zijn hierbij belangrijke partners.

Stelling

Elke leraar is tegelijk ook elke dag leerling van eigen leerlingen.

Vragen

- Kan je een voorbeeld geven van een moment waarop jij iets leerde van één van de leerlingen in je school?
- Hoe geven wij het leren van en met elkaar vorm binnen ons team?
- Voelt iedere medewerker in jouw school leiderschap?
- Organiseren wij met elkaar gedeeld leiderschap?
- Hoe kan je zien dat wij een visie delen en gezamenlijk verantwoordelijkheid dragen?
- Hoe blijven we naar buiten gericht, ook als het moeilijk wordt?

10. Staat open voor risico's.

De inclusieve onderwijsprofessional:

1. Voelt zich verantwoordelijk voor alle kinderen;
2. Omarmt uitdagingen als leermogelijkheden;
3. Vermijdt het om te denken in termen van gemiddelden;
4. Gelooft in/heeft vertrouwen in de leerlingen;
5. Richt zich op het onderwijzen van leerlingen in plaats van op de toetsing;
6. Plant en is voorbereid op verrassingen;
7. Ziet gedrag ontwikkelingsgericht;
8. Is toegewijd om zichzelf continu als professional te ontwikkelen;
9. Ziet zichzelf als 'leerlingen' van hun eigen leerlingen;
10. Durft risico te nemen.

Onze eigen rol:

Welk van de tien gewoonten ligt jou nauw aan het hart?

Welke herken je in jouw eigen praktijk als professional?

Welke gewoonte zou jij graag oppikken of versterken?

Inclusief
What else

Grote Panda & Kleine Draak

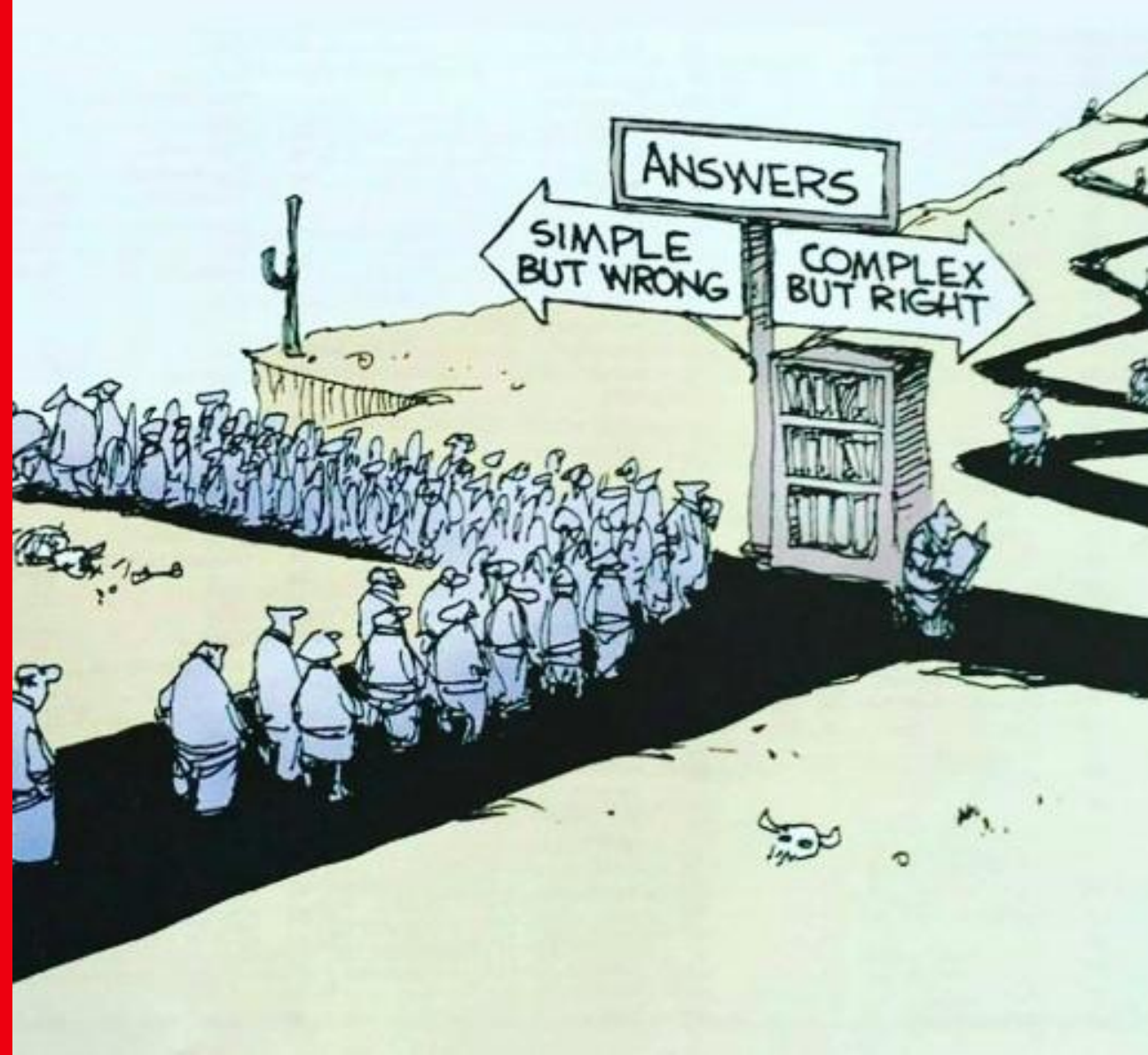
James Norbury

FONTAINE UITGEVERS

Bronnen

- Onderzoek Tracy Edwards:
PhD : The Translation and Enactment of the Principle of Inclusive Pedagogy by Experienced Teachers.
- Florian, L. & Linklater, H. (2010) Preparing teachers for inclusive education: using inclusive pedagogy to enhance teaching and learning for all, *Cambridge Journal of Education*, 40:4, 369-386, DOI: [10.1080/0305764X.2010.526588](https://doi.org/10.1080/0305764X.2010.526588)
- Giangreco, Michael F., & Ruelle, K. (2010-2013). *Absurdities and realities of special education*. The University of Vermont Center for Digital Initiatives Collection.
- Louwagie, E. (2024). *De rol van samenwerking binnen inclusief onderwijs in de Kop van Noord Holland* [masterthesis, Universiteit Gent].
- Van Dijk, A., Touw, H. & Sergeant, S. (2023). *Dialogokaarten Inclusief Onderwijs*. Gompel&Svacina.
-

Waar geen tijd voor is en wellicht wel nog
interessant is om door te lezen 😊

Contouren van een inclusieve school

(Sergeant en De Vries (red.), 2023)

Alle leerlingen zijn welkom

- Leerlingen voelen zich thuis: voor iedere leerling zoeken naar een evenwicht tussen schools leren, sociaal-emotionele ontwikkeling en participatie.
- Kinderen zitten samen in de klas met “leeftijdsgenootjes”.
- Individuele ondersteuning wordt georganiseerd waar nodig, een gedifferentieerde aanpak is noodzakelijk.
- De stem van de leerling wordt blijvend gehoord.

(Sergeant en De Vries (red.), 2023)

Een goed klimaat

- Onderwijs maak je samen, in een verbond tussen leerling, leraar, collega's en ouders. Leren is een relationele activiteit: in je eentje lukt het niet.
- Flexibiliteit is een kercomponent: leraren moeten in staat zijn om hun benadering aan te passen aan de behoeften van hun leerlingen.
- Dit vraagt om steun van de schoolleidend en een cultuur waarin onderzoeken en aanpassen worden aangemoedigd.

(Sergeant en De Vries (red.), 2023)

Inclusie in niet grenzeloos

- Inclusief onderwijs vraagt om een veilige, zorgzame omgeving waarin duidelijkheid en structuur worden geboden.
- Tegelijk met het warme welkom zal ook duidelijk moeten worden wat we van de leerlingen verwachten.
- Dat betekent: zich gedragen volgens de regels van het huis.
- Maar... Grenzen stellen betekent ook: ruimte creëren voor leren en voor uitzonderingen, het speelveld afbakenen.

(Sergeant en De Vries (red.), 2023)

Samenwerking is essentieel

- Inclusief onderwijs gaat over leren in een collectief en niet over perfecte individuele arrangementen.
- Er ontwikkelt zich een gemeenschap waarin iedereen kan leren en groeien centraal staat.
- Er ontstaat een *derde ruimte*, een plek die “niet van mij of van jou is, maar van ons allemaal”.
- Dit vraagt om voortdurende inspanning en dialoog. Er is weinig behoeften aan “individuele experts”, maar wel aan een collectief: onderwijsprofessionals die niet alleen samenwerken als er problemen zijn, maar die samenwerking (over grenzen zal scholen en professies) vanzelfsprekend vinden.

(Sergeant en De Vries (red.), 2023)

Schoolleiders spelen een inhoudelijke sleutelrol

- Inclusie vereist dat leraren ademruimte, tijd voor samenwerking en voorbereiding hebben.
- Wat gaan we schrappen om ruimte te creëren?
- Hoe zorgen we ervoor dat leraren de speelruimte voelen voor inclusief onderwijs?
- Schoolleiders dragen een inclusieve visie uit. Ze communiceren deze visie niet alleen, maar geven leraren ook de autonomie, steun en ruimte om deze in de praktijk te brengen.
- Creëren van gelijkwaardigheid en rechtvaardigheid.

(Sergeant en De Vries (red.), 2023)

Inclusief onderwijs ~ de kwaliteit van het onderwijs is goed

- Resultaten worden geformuleerd in termen van vooruitgang van leerlingen en ondersteuning door het leerklimaat.
- Toetsing is geen doel maar een middel om tot inzicht te komen. Kwaliteitsnormen van buitenaf zijn geen sjabloon voor wat er in de klas gebeurt, wel een bevestiging en verantwoording van de gevolgde werkwijze.
- Leven en leren wordt verbonden. Kinderen genieten van het onderwijs, niet vanwege de punten, maar omdat het intrinsiek interessant is om te leren, te groeien. Leren omgaan met druk en stress en het leren vieren van succes en groei.

(Sergeant en De Vries (red.), 2023)

Kwalitatief goed onderwijs

Ad 1. Positief lesklimaat

1. De leerkracht zorgt ervoor dat de leerlingen zich veilig voelen tijdens de les.
 2. De leerkracht laat de leerlingen tijdens de les merken dat ze goed kunnen zijn in dit vak.
 3. De leerkracht bepaalt wat er gebeurt tijdens de les.
- Bron: Hannah Bijlsma, 2024

Ad 2. Efficiënt klassenmanagement

1. De leerkracht zorgt ervoor dat de leerlingen goed werken tijdens de les.
2. De leerkracht zorgt dat de leerlingen goed meedoen tijdens de les.
3. De leerkracht zorgt ervoor dat de leerlingen steeds met de les bezig zijn.
4. De leerkracht zorgt ervoor dat de leerlingen luisteren tijdens de les.

- Bron: Hannah Bijlsma, 2024

Ad. 3 Duidelijke instructie van de lesstof

1. De leerkracht vertelt aan het begin wat de leerlingen tijdens de les gaan leren.
2. De leerkracht vertelt waarom de leerlingen iets gaan leren.
3. Voordat de leerlingen iets gaan leren, herhaalt de leerkracht kort wat ze al eerder hadden geleerd.
4. De leerkracht legt de lesstof zo uit dat de leerlingen het snappen.
5. De leerkracht legt uit hoe de leerlingen de opdrachten kunnen maken.
6. De leerkracht legt uit waarom een antwoord goed of fout is.
7. De leerkracht laat de leerlingen diep nadenken over de lesstof.
8. De leerkracht geeft voldoende tijd om te oefenen met de lesstof.
9. De leerkracht herhaalt aan het einde van de les kort wat de leerlingen geleerd hebben.

- Bron: Hannah Bijlsma, 2024

Ad 4. Afstemmen op verschillen

1. De les ging niet te snel en niet te langzaam voor de leerlingen.
2. De uitleg van de leerkracht is niet te makkelijk en niet te moeilijk voor de leerlingen.
3. De leerkracht controleert of de leerlingen het wel of niet snappen tijdens de les.
4. Als leerlingen tijdens de les iets moeilijk vinden, dan helpt de leerkracht hen.
5. Als leerlingen het al snappen, dan laat de leerkracht hen moeilijkere opdrachten maken.

- Bron: Hannah Bijlsma, 2024

Ad 5. Zelfregulerend leren

1. De leerkracht laat de leerlingen tijdens de les nadenken over wat ze al wel en wat ze (nog) niet snappen.
 2. De leerkracht laat de leerlingen tijdens de les nadenken over hoe ze datgene wat ze nog niet snappen beter kunnen leren.
 3. De leerkracht stimuleert de leerlingen tijdens de les om te werken aan hun doelen.
 4. De leerkracht stimuleert de leerlingen tijdens de les om zelf hun werk te organiseren.
- Bron: Hannah Bijlsma, 2024 gebaseerd op onderzoek Universiteit Twente en Inspectie

Zelfregulatie – Leren Leren

- Zelfregulatie (Zelfsturing)
- Executieve functies
- Leren Leren

Ik kan en wil leren
Ik regel mijn werk
Ik motiveer mezelf en
anderen

Bij zelfregulatie heeft de leerling eigen verantwoordelijkheid in de aanpak en de uitvoering van activiteiten tijdens het werken met vastgestelde doelen. (uit; JSW)

Zelfregulatie refereert aan de voornamelijk onbewuste cognitieve en gedragsmatige processen waarmee een individu emoties, motivatie en cognities reguleert om zich optimaal aan zijn omgeving aan te kunnen passen. Adequate zelfregulerende vaardigheden vertalen zich in positieve sociale relaties, productiviteit, behalen van doelen en een positief zelfbeeld
Uit: Handleiding ZO- observatielijst

Een aantal kijktips

Universeel ontwerpen

Tips voor meer UDL

<https://udl.arteveldehogeschool.be/nl#brochures>

<https://fivemooreminutes.com/>

Tip:podcast over inclusieve pedagogiek

Dr. Annet De Vroey, gespecialiseerd lerarenopleider en onderzoeker in inclusief onderwijs, neemt je mee binnen het kader van inclusieve pedagogiek.

Ze focust hierbij op de drie belangrijkste principes van inclusieve pedagogiek:

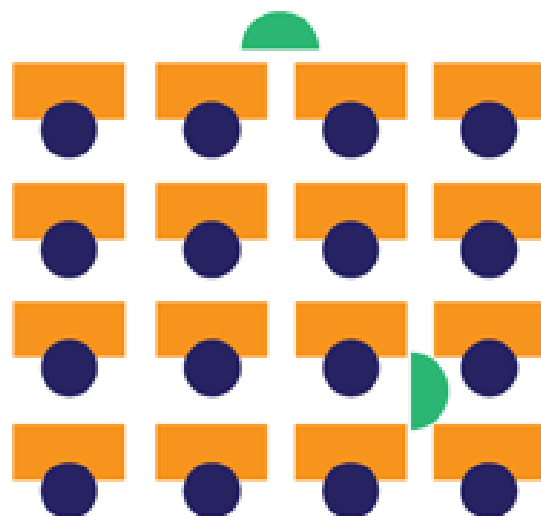
Diversiteit en verschil zijn normaal (Yes they can)
Elke leerling is mijn verantwoordelijkheid (Yes I can)
We doen dit samen als team (Yes we can)

Bron: www.proudtoteachall.eu

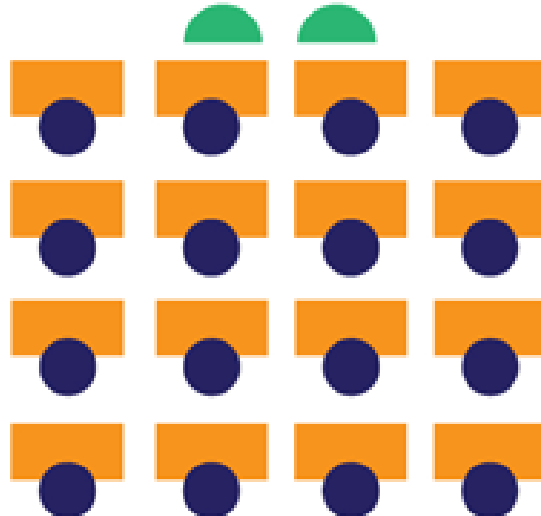

Co-teaching

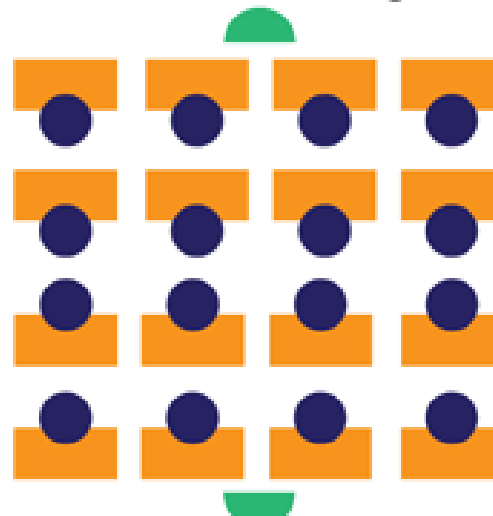
One teach, one drift

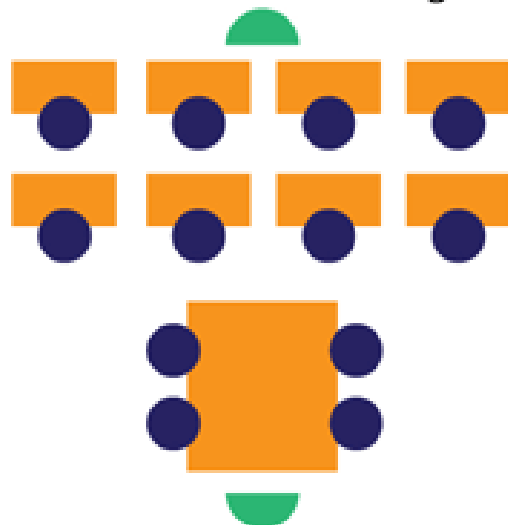
Team teaching

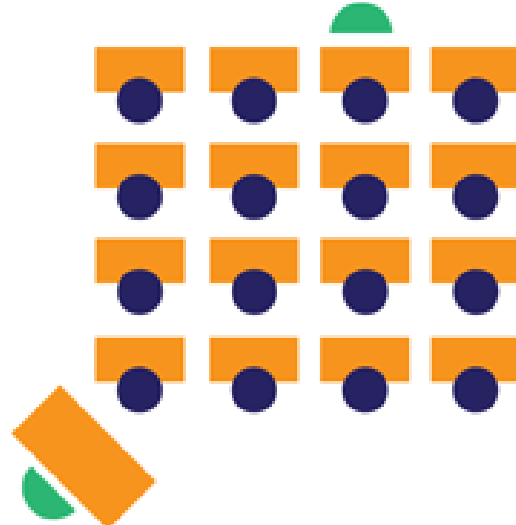
Parallel teaching

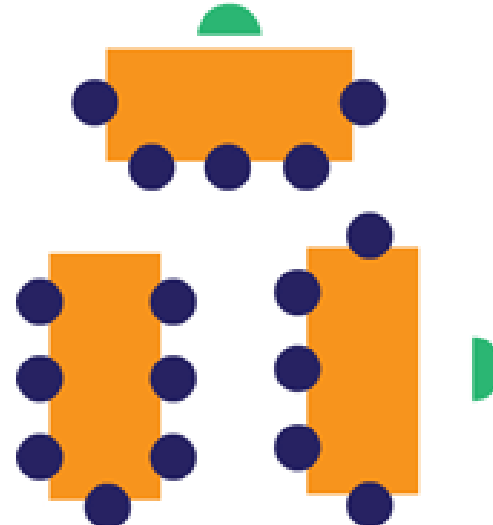
Alternative teaching

One teach, one observe

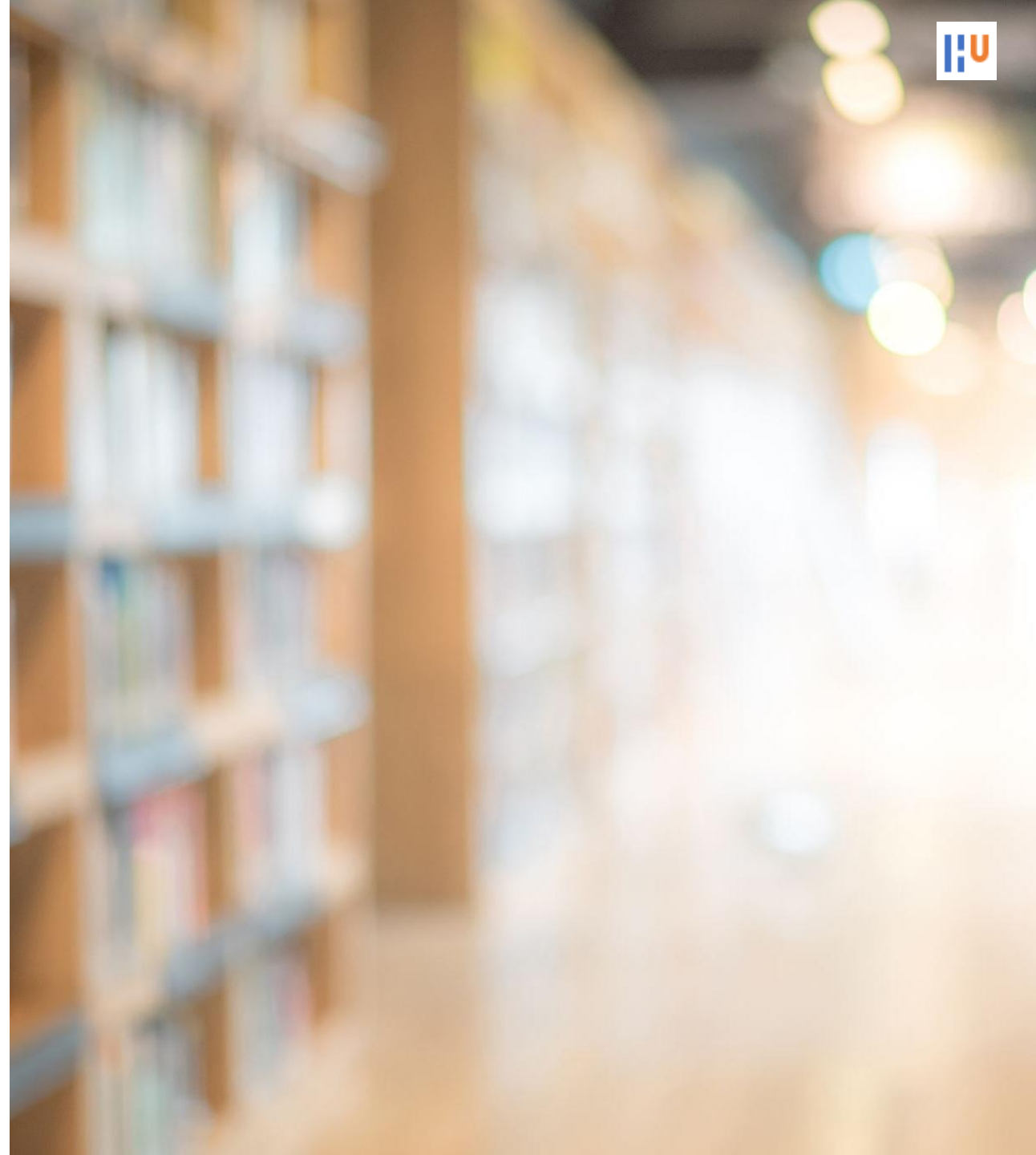
Station teaching

Universal Design For Learning

Richtlijnen UDL

1. Principe van betrokkenheid
Hoe zet je aan tot leren? Hoe stimuleer je zelfregulatie/zelfsturend leren
2. Principe van representatie
Mogelijkheden aanbieden om kennis op eigen wijze te verwerven
3. Principe van Actie en Expressie
Hoe kunnen leerlingen via actie aantonen wat ze kennen?

Universeel ontwerpen

Richtlijnen voor Universal Design for Learning (UDL)*			
PRINCIPES	WAAROM?	WAT?	HOE?
	I. Verschillende mogelijkheden voor betrokkenheid en engagement creëren	II. Informatie op verschillende manieren aanbieden	III. Verschillende mogelijkheden tot actie en expressie voorzien
RICHTLIJNEN	① Op verschillende manieren interesse opwekken	④ Verschillende zintuigen aanspreken	⑦ Verschillende opties voor fysieke verwerking aanbieden
	② Inzet en doorzettingsvermogen stimuleren	⑤ Structuur bieden en verduidelijken	⑧ Verschillende opties voor expressie en communicatie voorzien
	③ Het inschatten en bijsturen van het leerproces ondersteunen	⑥ Inzicht bevorderen	⑨ Het opstellen van doelen, plannen en strategieën ondersteunen
DOELEN	Gemotiveerde, doelbewuste leerling	Vindingrijke, goed geïnformeerde leerling	Strategische, doelgerichte leerling

Nog wat extra dialoogkaarten om het gesprek aan te gaan.

Dialogkaart

Dialogkaart 5-b

Lees eerst de bijhorende themakaart

Ambitie

Wij hebben en voelen een gemeenschappelijke verantwoordelijkheid voor alle leerlingen in de school, niet alleen voor de leerlingen in de eigen klas. We creëren met elkaar een zorgzame en ondersteunende cultuur: voor alle leerlingen, ouders en voor alle onderwijs-professionals. In ons schoolteam is er ruimte voor kwetsbaarheid en voor wederzijdse zorg.

Stelling

Kwetsbaarheid is van mij en van jou. 'Zorg-Saamheid' is dan ook onlosmakelijk verbonden met onderwijs.

Vragen

- Hoe is zichtbaar dat wij samenwerken als een professioneel team?
- Hoe ervaart de leerkracht/onderwijsprofessional dat hij/zij niet alleen onderdeel is van een klas, maar van de hele school?
- Hoe ervaren de leerlingen dat zij niet alleen onderdeel zijn van een klas, maar van de hele school?

Dialogkaart

Dialogkaart 8-c

Lees eerst de bijhorende themakaart

Ambitie

Wij werken interprofessioneel samen met collega's binnen en buiten de school. Wij kennen de uitgangspunten en voordelen van co-teaching en passen dit toe als een vorm van samenwerking.

Stelling

Wij werken interprofessioneel samen omdat wij alle leerlingen hun talenten willen laten ontwikkelen: "It takes a village to raise a child & it is our children who raise the village."

Vragen

- Met wie werken we samen?
- Wanneer hebben we ondersteuning van buitenaf nodig? Hoe halen we die in huis?
- Hoe organiseren wij co-teaching (zowel in het lesgeven als bij de voorbereiding)?
- Met wie zouden we nog meer samen willen werken?
- Op welk niveau vindt deze samenwerking plaats?
- Hoe profiteert de leerling van deze samenwerking?

Dialogkaart

Dialogkaart 1-a

Lees eerst de bijhorende themakaart

Ambitie

Wij creëren schoolbreed en teamgericht leren van en met elkaar. Iedereen binnen ons schoolteam neemt leiderschap en verantwoordelijkheid op zich. Met elkaar en met onze partners organiseren we professionalisering en noodzakelijke organisatorische veranderingen. Ook kinderen/jongeren en ouders zijn hierbij belangrijke partners.

Stelling

Elke leraar is tegelijk ook elke dag leerling van eigen leerlingen.

Vragen

- Kan je een voorbeeld geven van een moment waarop jij iets leerde van één van de leerlingen in je school?
- Hoe geven wij het leren van en met elkaar vorm binnen ons team?
- Voelt iedere medewerker in jouw school leiderschap?
- Organiseren wij met elkaar gedeeld leiderschap?
- Hoe kan je zien dat wij een visie delen en gezamenlijk verantwoordelijkheid dragen?
- Hoe blijven we naar buiten gericht, ook als het moeilijk wordt?